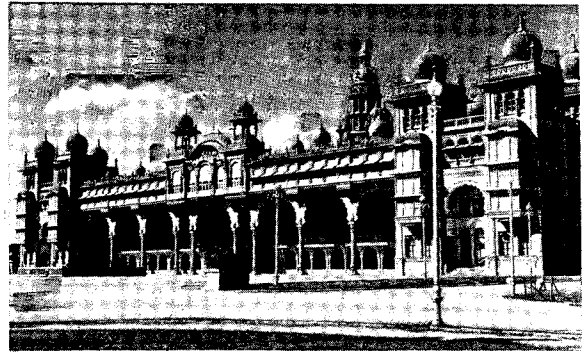

פנימית ואינטנסיוויות של המציאות הדתית העליונה (כגון האלוהות), להבדיל מאדיקות ב"חיצוניות" של צורות הדת האובייקטיביות (כגון המערכת הפולחנית, המערכת האיר-גונית-פנסייתית, המערכת הדוגמית-מושגית). לשון אחרת: המ' כחוויה אינה זהה לא עם חברות בעדה דתית מוגדרת, לא עם קבלת עול מצוות פולחניות מסוימות, ולא עם הסכמה אינטלקטואלית למערכת אמונות ודעות מנוסחת. הצד החווייתי-פנימי-רגשי של המ' גרם גם לכך, שזיהו אותה עם היסוד האיראציאונאלי בדת, ולכן עסקו במחקרה פסיכולוגים ואף פסיכיאטרים לא פחות מתאולוגים וחוקרי דת.

אולם כמה מן התכונות שצוינו בהגדרה דלעיל עשויות להביא לידי הפרזה עד פדי סילוף העובדות. אמנם יש בחוויה האינדיווידואלית והאינטנסיווית מיסוד ההשתת-רות מן הכפיפות של היחיד לסמכות דתית חיצונית, או, למצער, יצירת מתח מסוים בין שניהם, אך רוב המיסטיקנים הידועים ראו את עצמם כבנים נאמנים של הדתות שאליהן השתייכו — גם אם התיימרו לפרש אותן פירוש עמוק יותר, ואפילו אם התנגשו פירושיהם בפירושים של הסמכות הדתית הרשמית. רוב הדמויות בתולדות הדתות שרגילים לכנותם בשם "מיסטיקנים" ביקשו לחדור אל גרעין הרו-חניות הפנימית שבדתם — מתוך הזדהות עם דתם אך גם מתוך רלאטיוויזציה מסוימת של פרטיה הפולחניים והדוג-מטיים. מבחינה היסטורית יש לדבר, איפוא, על גילויים, זרמים ומגמות מיסטיים בדתות הספציפיות (יהדות, נצרות, איסלאם, הינדואיזם וכו'). ואף בתנועות שאינן נחשבות לדתיות במובן המסורתי (כגון הרומאנטיקה). מ' בלשון יחיד היא הפשטה אנאליטית, ולא שמה של תופעה היס-טורית מוגדרת. הדעה שאפיינה האינדיווידואלי החווייתי של המ' מעמידה את המיסטיקן מעבר לחברה ומעבר למ-סורת התאולוגית-מושגית של דת מסוימת אף היא טעונה סוג. בדרך-כלל המיסטיקן הוא תוצר של תרבות ומסורת, המעצבות את חווייתו הרוחנית אפילו כשהוא מתרחק מהן בהתפתחותו האישית. מקובל יהודי, מיסטיקן נוצרי, צופי מוסלמי (ע"ע צופיות), נזיר בודהיסטי — כולם חיים בתוך מערכת ספציפית של סמלים ודפוסי-חוויה, ואף נזקקים לשם התבטאותם למערכת מושגים ומונחים השייכת למסורת תאולוגית או פילוסופית מוגדרת. בעוד שמיסטיקן יהודי יביע את רחשי חווייתו במונחים השאולים ממסורת היהדות ומלשון הקבלה, ידבר מי שזכה בהארת ה"זון" (ע"ע) בלשון הפילוסופיה של המהינה (ע"ע; וע"ע בודהא ובודהיזם, עמ' 702/3). עובדות אלה מבליטות את הקושי שבהגדרת המ' ובכירור היחס בין "מהותה" לביטוייה, אך קיים קושי נוסף ויסודי יותר.

המונח "מ" יסודו במלה היוונית *μυστήριον*, "לסגור", שממנה נגזר גם *μυστήριον*. פולחני-המיסטרורין בעת הע-תיקה (ע"ע מיסטריות) דרשו מהבאים בסודם לסגור את פיהם. אסור היה לגלות ברבים מה שמיועד ליחיד סגולה בלבד. במובן זה המיסטרורין הוא "אָזוּטְרִי": אפשר לבטא אותו במלים, אך אסור לגלותו, מטעמים שונים, להדיוטות. אצל קלסוס (ע"ע), המצוטט ע"י אוריגנס (ע"ע, עמ' 262), מופיעה המלה במשמעות נוספת: סגירת החושים בפני כל ענייני העולם הזה (תחושות, תאוות, רציות), כדי שהגשמה תהיה פתוחה לענייני הרוח והעולם העליון. מכאן שתי

ארמוז המהאראנה בעיר מיסור
(כרשות "ארפאנס" ת"א)

ובעמקים), ירקות ופירות. המקנה ברמה ובהרים נאמד ב-1966 12.7 מיליון ראש בקר וכ-7.8 מיליון ראש צאן. מן היערות המכסים כ-15% משטח מ', מפיקים כמויות גדולות של עץ, בעיקר עץ-סנדל. בדרום מ' נפוץ גידול תולעי-משי, ומ' היא היצרן הראשי של משי בהודו. בסביבות העיר קולאר, במזרח מ', פורים כ-3,800 ק"ג זהב בשנה, ובקירבת בהאדראוואטי שבמרכז, עפרות-ברזל — 3.5 מיליון טון (1967), ועפרות-מאנגאן — 275,000 טון בש-נה. התעשייה עוסקת בעיבוד התוצרת החקלאית, ייצור מזונות, מוצרי-טפטטיל, מצרכי-הלבשה שונים, מוצרי-עץ, חמרי-בניין וכימיקלים. תעשיית ברזל ופלדה, מכונות, כלי-עבודה ומוצרי-מתכת שונים התפתחה בבהאדראוואטי. ריפוז תעשייתי שני נמצא בבאנגאלור, שבה הוקם גם מפעל להר-בבת מטוסים.

האוכלוסייה ברובה הגדול ממוצא דראווידי (תמ': ע"ע הודו, עמ' 455). הנפוצה-ביותר בין השפות הדראווידיות (ר' שם, עמ' 482 ואילך) היא הקאנאדה — שפתם של כ-60% מן האוכלוסין ולשונה הרשמית של המדינה. כן נפוצות השפות טלוגו, טאמילי, הינדי, מאהאראתי, טולו ומאלאיאלאם. כ-87% מפלל האוכלוסייה הם הינדו, ויתרם מוסלמים (בעיקר בצפון ובמערב), נוצרים (בעיקר בשפלת-החוף), ג'ינים, בודהיסטים וסיקים.

רק כ-15% מאוכלוסי מ' יושבים בערים; הגדולות שבהן: בנגלור (ע"ע) הנירה — 1,027,330 תוש' (1969); מיסור — לפנים בירת נסיכות-מ' — 262,140 תוש'; הובלי — 217,280 תוש'; קולאר — 167,700 תוש'; מאנגאלור — הנמל הראשי — 168,650 תוש'.

נסיכות מ' קמה ב-1610 והיתה במשך מאות שנים אחת הגדולות והחשובות בהודו. לשיא-עוצמתה הגיעה בראשית המאה ה-18. ב-1831 באה בעול בריטניה. לאחר שהיתה הודו למדינה פדראלית עצמאית, הפכה נסיכות-מ' למדינה, שגבר-לותיה הנוכחיים נקבעו ב-1956; נכללו בה נסיכויות קטנות אחדות וכן מחוזות של דוברי קאנאדה ממדינות שכנות.

A. T. A. Learmonth — L. S. Bhat (eds.), *M. State, an Atlas of Resources*, 1961; V. L. S. Prakasa Rao, *Towns of M. State*, 1964; L. S. Bhat, *Geogr. of M.*, 1971.

מ. בר.

מיסטיקה (אנג' mysticism, צרפ' mystique, גרמ' Mys-tik), מונח המציין סוג של תופעות (חויות ותו-רות) דתיות, שקשה מאוד להגדירו הגדרה מדויקת, והמת-ייחס — על-אף הבדלים רבים וחשובים — למערכת תופעות המציאות ברוב הדתות. בדרך-כלל מציין המונח "מ" חוויה

על אודות האלוהות, האדם, והמציאות בכלל, המבוססות על הפרות, וה"ארות" וחוויות מיסטיות. השאלה המתבקשת היא כיצד להעריך את היחס שבין החוויה כשלעצמה לבין לבושה הלשוני כשהיא מופיעה בעדויות אוטוביוגרפיות וספרותיות ובתורות שיטתיות. האם משקפת עדות — ולו הנאמנה ביותר — את החוויה המיסטית, או שמא היא כבר "פירוש" והלבשה בלבושים של קאטגוריות וסימבוליקה? פרובלמטיקה זו בולטת במיוחד בתיאורי חוויית ה"אחדות". דתות מוניסטיות ופאנתאיסטיות אינן שמות מחסום אף לפני ניסוחים קיצוניים ביותר, בעוד שבדתות מונותאיסטיות "נבואיות" ("ע"ע דת, עמ' 255/6), החודרות תודעת הפער המהותי בין הבורא הטראנסצנדנטי לנבראים, קיימת רתיעה עמוקה מקביעת ייחוד גמור של האדם עם האלוהות. מיסטיקנים שהשתמשו בלשון קיצונית זאת נחשדו ואף נרדפו בשל כפירה ומינות, בעוד שאחרים נקטו לשון מתונה יותר ודיברו על "דבקות" או על תחושת "קירבה" לאל, כדי להימנע מפל חשש של זהות סופסטאנציאלית גמורה.

בתוך הזרמים והמגמות המיסטיים שבדתות השונות קיימת רביגוניות עשירה, וחוקרי דת הבחינו הבחנות רבות בין סוגי מ' שונים, כגון מ' המקיימת את האישיות האינדי-וידואלית — לעומת מ' המבטלת אותה במציאות האלוהית הפל-פוללת; מ' המקיימת את היקום — לעומת זאת ה"א-קוסמיסטית", הגורסת ביטול היש בישות האלוהית; מ' של האי-סופיות — לעומת מ' של רצון אישי; מ' תבונתית-ספקולטיבית — לעומת מ' וולונטאריסטית, וכי"ב. מובן שפרטי המסורות הדתיות למיניהן משפיעות על גיבושי המ' הקונקרטיים. כך, למשל, עומדת במרכזן של חוויות מיסטיות רבות בנצרות לא האלוהות סתם אלא דמותו של ישו דווקא. בחוגים של נזירות מיסטיות התפתחה מגמה זו לדפוסים קבועים של אהבת הנשמה (ה"כלה") ל"חתן" האלוהי (Brautmystik). בדרך כלל ניתן לומר שהמ' הקיצונית שור-ללת את קיומו הנפרד של העולם ושל ה"אני" האישי, וחותרת להתבטלות האני באחדות האלוהית. מאידך-גיסא יש מ' של אהבת ה' ודבקות בו, שיש רואים בה את המ' האמיתית והצרופה, ויש רואים בה דתיות אינטנסיווית ולא מ' ממש. עם המבטאים את הדעה הראשונה אפשר למנות את כתבי האופאנישאודות היהודיות ("ע"ע הדו, עמ' 471), את ה'ודאנטא (ר' שם, עמ' 473) בנוסח שאנקארה, את ההינאיאנה הבודהיסטי ("ע"ע טה'רודה, עמ' 339), את פלו-טינוס ("ע"ע), את דיוניסיוס איש-ה'א'ראפגוס ("ע"ע) בנצ-רות המזרחית, ואת א'קהרט ("ע"ע) בנצרות המערבית. מ' זו יש בה יסודות המובילים לקוטיזום ("ע"ע). הדעה השניה מקובלת על הבהאקטי ("ע"ע הדו, עמ' 474, 475) בהינדואיזום (ר'מנוגה, טולסי דַס ["ע"ע]), ואישים כמו פילון מאלכסנ-דריה ("ע"ע), כמה מהצופים המוסלמים, המיסטיקנים הנוצ-רים האורתודוקסים והמקובלים היהודים.

המ' היתה תמיד נושא להתעניינותם של פילוסופים ושל פסיכולוגים בגלל השאלה אם החוויות המיסטיות למיניהן מעידות על קיומו של תחום מציאות רוחנית ועל המהות והמבנה של הנפש האנושית.

על המ' ביהדות — ע"ע קבלה.

מ' בנצרות. השאלה אם נמצאים יסודות מיסטיים בברית החדשה אם לאו — מוצאת את תשובתה בעיקר לפי ההגדרה שמגדירים את המושג מ' (ר' לעיל). מגמות מיס-

תכונות אפייניות מאד לרוב התופעות המיסטיות: (א) המ' קשורה בפרישות. רוב השיטות המיסטיות — אף אלה המסתייגות מדרכי סיגוף קיצוניות — דורשות פרישות והת-נתקות מהבלי העולם הזה כתנאי לשלמות הרוחנית. לא כל מוסר של פרישות מביא לידי מ', אך רוב התורות המיסטיות רואות בפרישות פרודור הכרחי לטרקלין. שיטות מיסטיות השוללות פרישות אסקטית עושות זאת על יסוד תפיסות דיאלקטיות מיוחדות או מתוך תודעה ברורה שדרפן היא יוצאת דופן. (ב) הדרך המיסטית מובילה להתנסות חווייתית בתחום של מציאות שאינה ניתנת להגד ולביטוי. מסורות מיסטיות רבות נמנעות מלציין את תחום התנסותן כתחום של "מציאות" ומעדיפות לדבר על "אין", "אפס", nihil וכי"ב ("ע"ע קבלה: אין-סוף, אין). כדי להבליט את השוני האיכותי והמהותי של התחום המיסטי מפל מה שנקרא "מציאות" או "יש" בעולם נסיוננו הרגיל. הוזה אומר שהמ' אינה (או אינה אך ורק), "סודית" במובן של איסור גילוי סודותיה ברבים, אלא נקלעת בכף הקלע בין הרצון העז להתבטאות וחוסר היכולת לבטא את עצמה. מפאן ההדגשה בספרות המיסטית שפל דיבור והגד הוא מְשָל בלבד, והנ-טיה לביטויים פאראדוקסאליים.

תכונה נוספת של החוויה המיסטית היא אפיה האחדותי (unitive). המיסטיקן חש שהוא, או — ביתר-דיק — שורש-חוויתו אחרי שהתפשט מפל מה שאינו מהותי, "מתאחד" עם מציאות (או "על-מציאות", או "אין") נעלה — אלוהית או קוסמית — אחרת. חוויה זו של אחדות (unio mystica), עם ביטול ההפרדה בין סובייקט לאובייקט הפרוך בה, אינה ניתנת בנקל לביטוי דיסקורסיווי המיוסד כל-כולו על הש-ניות של סובייקט ואובייקט. חוויית הייחוד מלווה לעתים קרובות גם אפֶקט רגשי חזק של אהבה. תכונה זו היא בין הגורמים העיקריים לסימבוליקה הארוטית הבולטת במסורות מיסטיות שונות, שפן אין כחוויה הארוטית העשויה לסמל בעיני בני-אדם את האפסטאזה של התעלות משניות לאח-דות מתוך דבקות שבאהבה.

לא כל "חוויה דתית" היא גם מיסטית, וזיהוי פשטני של מ' עם חוויה דתית לא יקדם את הבנת המ'. כאמור, קשה למצוא הגדרה מדויקת למ', כשם שקשה להגדיר "דת" ("ע"ע) וחוויה דתית. אולם בדרך כלל ניתן לומר שהחוויה המיסטית מצטיינת באפיה ה"אחדותי" ובהתפרקות המס-גרות הראציונליות והסטרוקטורות הקאטגוריאליות הרגי-לות. אם המ' היא מגע חווייתי בין פנימיות הנשמה לסוד המציאות, הרי היא מתרחשת בתחום שבו הקאטגוריות של חלל וזמן, אינדיווידואליות וכ"י אינן תופסות.

אך בעוד שתחום החוויה המיסטית הוא תחום של העדר (או התבטלות) סטרוקטורות אובייקטיוויות וראציונאליות, הרי ההתבטאות על אודות החוויה המיסטית אינה אפשרית אלא ע"י יצירה של סטרוקטורות אובייקטיוויות או, למצער, השימוש בסטרוקטורות מושגיות ולשוניות קיימות (למשל בעזרת המסורות התאולוגיות והפילוסופיות). מכאן חילוקי הדעות הרבים בנוגע למהותה של המ', שכן אף אותם מיסטיקנים הטוענים שאין להביע במלים את החוויה המיס-טית ניסו למעשה להביע אותה (כי אחרת לא היינו יודעים עליהם כלל!), כל אחד בלשונו ובשפת הסימבוליקה שלו. מ' אינה חוויה (או עדויות על חוויות) בלבד; היא גם מערכת — לעתים מסובכת ומפותחת מאוד — של תורות

מִיסְטֵרְיֵינְגֶר (גרמ' Meistersinger). מחברי שירה לירית גרמנית (Meistersang) במאות ה-14—16, שהיו בעלי-מלאכה. שירת המ' התפתחה מן הצורות המאוחרות של שירת המינינג'ר (ע"ע) ומשירת-המכתמים של המאה ה-13. מתוך חברות-זמרה כנסייתיות נתארגנו בהתחלת המאה ה-14 — גילדות (ע"ע, עמ' 667/8) של מ". ביה"ס הראשון למ" נוסד במינץ, אח"כ נוסדו בח"ס כאלה גם באולם, אָוגסבורג, פֶּריבורג, קולמר, נירנברג ועוד, והם המשיכו להתקיים עד המאה ה-19. התקנון העתיק-ביותר של המ' שנשתמר הוא מ-1513 (פֶּריבורג), ואוסף-שירים שלהם העתיק-ביותר נמצא בקולמאר. המ' התפשטו בכל גרמניה הדרומית. מייצגיהם העיקריים הם: מיכאל בֶּהים (Michael Behaim), הַנס פֹּלץ (Hans Folz), הַנס רוֹזנפֶליט (Hans Rosenplüt), מוסקט-בליט (Muskatblüt), והַנס זֶכס (ע"ע).

באמנות המ' שלטו חוקים קפדניים, שהיו רשומים ב"טאבולטורה". מבחן השירה התקיים או בכנסייה או בבית-העירייה. על המשורר, שישב על "כיסא-השירה", היה לחבר טַפְסֵס חדש לבתים ולמנגינה נתונים. בזמן מאוחר-יותר היה עליו להלחין גם מנגינה. נושאי השירים היו בעלי אופי מוסרי או דתי, וגם לימודי; הסיגנון היה מליצי-מופרז. האופרה, המ' מנירנברג" לר. וֶגֶנֶר (ע"ע, עמ' 783) מתארת את חייהם ופעולותיהם של המ'. וע"ע ויקרם; גרמנית, תרבות. עמ' 560, 544; וולפֶרם, עמ' 928.

H. O. Burger, *Die Kunstauffassung d. frühen M.*, 1936;
B. Nagel, *Der deutsche Meistersang*, 1952.

מִיסְטֵרְיֹות (יוו' μυστήρια, אנג' mysteries, צרפ' mystères), במובנם המקורי — טקסים דתיים שתוכנם נשמר בסודם של המשתתפים בהם (μύσται, מיוו μυσῆν = לבלום את הפה, לעצום עין). טקסים כאלה התקיימו בזמן העתיק בעיקר ביוון, וגם בארצות המזרח הקרוב וברומא. מנקודת-הראות של תולדות-הדת המונח מ' חל איפוא על אירועים קונקרטיים. המשמעות של מסתורין, רו, נוספה עליו בתקופה ההלניסטית ונתגלגלה גם ללשונות אירופיות, ואף ללשון חז"ל. כמרכן הוחל השם מ' על המה-זות הדתיים (miracleplays, mysteries; וע"ע דְרָמָה, עמ' 184; ישו, עמ' 437), שבוצעו ביה"ב, לרוב ע"י הגילדות (ע"ע, עמ' 667).

ידיעותינו על טיבן של המ' במובנן המקורי הן מצומצמות מטבע הדברים; מוצאן — על אחת כמה וכמה. לפי אחת ההשערות היה מוצאן קדם-הֶלֶנִי וחסידיהן שמרו אותן בסוד מחשש תגובת הסביבה החדשה. הועלתה גם ההשערה שיסוד המ' היה טקס משפחתי שמשתתפו נקבעו ע"י אבי-המשפחה.

המ' נבדלו מטקסידת אחרים דווקא בכך שלא היו פתוחות אלא למי "שהוכנס בסודן". פעולת "ההכנסה-בסוד" נקראה μύσθς, לאט' initia (מכאן באנג': initiate). היה זה השלב הראשון של הטקס, הקשור במ" "הקטנות" שנתקיימו באַגְרָאי, פרבר של אַתֹּונה. אחריו בא השלב השני, ה- τελετή, כל', השלב שהמשתתפים בו הגיעו לתכלית המ', היא השלמות.

סודות המ' היו ידועים בדרך-כלל לתושבים שהתגוררו במקומות-הפולחן, אך אסור היה להם לספרם. סוד המ' נקרא בפי היוונים ἄρρητον, "שאין לבטא אותו", והיה בכך משום

טיות מובהקות התפתחו מהר, בעיקר בכנסייה המזרחית. מכיוון שבתולדות ההגות האירופית היתה הפילוסופיה הנאו-אפלטונית (ע"ע נאו-אפלטונית) הקרובה ביותר למחשבה המיסטית, לא ייפלא שגם התאולוגיה המיסטית מצאה את ביטויה בעיקר בלשון הנאו-אפלטונית. תולדות המ' הנוצרית קיבלו את צביון הנאו-אפלטוני בעיקר ע"י הכתבים של דיֹוניסיוס איש-האַרְאֹפּוֹס (ע"ע). בדרך כלל ניתן לומר שהמ' הנוצרית מנסה לשמור על הטרנסצנדנציה הגמורה של הישות האלוהית, ועל-כן מסתייגת מפנטאיזם (ע"ע). כמו-כן נתפסת הישות האלוהית כפֶרְסוֹנְאֵלִית (להב-דיל מהתפיסה הלא-פֶרְסוֹנְאֵלִית של האלוהות בשיטות מיס-טיות רבות). ה"איחוד השלם" של הנשמה עם האלוהות מוסבר כאיחוד של האהבה ושל הרצון, ולא כאיחוד סובסטאנציאלי או כשקיעת ישותו של הנברא בישות הנברא.

יש תאולוגים (בעיקר פרוֹטֶסטַנטים, כגון ר. ניבור [ע"ע] וא. ברוֹנֶר [ע"ע]) הרואים את המגמות המיסטיות כסותרות את הבשורה הנוצרית וכקרובות לגנוסיס (ע"ע) או לנאו-אפלטונית ולדתיות הפאגאנית יותר מאשר לדת המקראית. אולם במסורות של הכנסייה הקאתולית והכנסיות המזרחיות נודעת חשיבות מרכזית למ' הן להלכה (תאולוגיה) הן למעשה (דרכי חסידות ופרישות).

בין השמות הידועים בתולדות המ' הנוצרית: קְלֶמֶנס מאלפסנדריה (ע"ע), גֶרְגֹוריוס מניסה (ע"ע), אוגוֹסטינוס (ע"ע), הוגו מֶסֶן ויקטור (ע"ע), פֶרְנַנְדוֹ מֶאֶסיס (ע"ע), פֶּרְנַנְדוֹ מֶאֶסיס (ע"ע), אֶקְהֶרט (ע"ע), טַאֹלֶר (ע"ע). ה. זֹוִיָה (ע"ע), קְתֵרִינָה מֶסינָה (ע"ע), קְתֵרִינָה מַגְנוֹבָה, טֶרְסָה דֶה חֶסוֹס (ע"ע), חוּאֵן דֶה לֶה קְרוֹס (ע"ע), יַעֲקֹב בְּמָה (ע"ע), פ. פֶּנְלוֹן (ע"ע). ההגברת גֵיאֵיוֹן (ע"ע גֵיאֵיוֹן). על המ' באיסלאם — ע"ע צופיות.

W. R. Inge, *Christian M.*, 1899; E. Underhill, *M.*, 1911; F. Heiler, *Das Gebet*, 248—346, 1920²; R. C. Zaehner, *M. Sacred and Profane*, 1957; G. Sholem, *Religiöse Autorität und M.* (Erano-Brüder, 26), 1958; G. C. Anawati — L. Gardet, *M. Musulmane*, 1961.

ז.ו.

מִיסְטֵרָה (Μυστήρια, Μυστήρια), אתר ביזאנטי ביוון, ק"מ ממערב לספארתה, במרום הרֶיֶטִיגֶטוֹס. מבצר מ' נבנה ע"י הצלבני גֵיוֹם דֶה וִילֶארדוּאֵן (Villehardouin), ונמסר ב-1262 למיכאל VIII פֶּלֶאֹלֹגוֹס (ע"ע) קיסר-ביזאנטיון. נסיכים מבית פֶּלֶאֹלֹגוֹס המשיכו לשלוט במאה האחרונה לתקופה הביזאנטית היתה מ' מקום-מושב של דֶסֶפּוֹטַט יוּנִי ומרכז אֶמְנוֹתִי ומדעי. נבנו בה פנסיות שעוטרו בתמישיחים מפורסמים בתולדות האמנות הביזאנטית. יצירות של 3 אסכולות של אמנים. עיקר התמישיחים נשתמרו בכנסיות אֶפְנֶטִיקוֹ, פֶּנְתַאנַסָה ופֶּריבֶּלֶפּוֹטוֹס; הם מדגימים את ה"תחיה" הביזאנטית מימי הפֶּלֶאֹלֹגוֹס (המאות 13—14), תוך שילוב יסודות מסורתיים וחידישים בפרספקטיווה ובתנועתיות. חייה-חצר במ' פרחו גם במובן הרוחני; בין יושביה היה הוגה-הדעות האפלטוני גֵיאֹורְגִיוֹס גֶמִיסְתוֹס פֶּלְתוֹ. מ' נפלה בידי התורכים ב-1460, והתקיימה כעיר עד לחורבנה במלחמת-הישחרור היוונית ב-1826. שרידי התושבים עברו ב-1834 לספארתה.

G. Millet, *Monuments byzantins de Mistra*, 1910; M. Χατζηδακνης, *M.*, 1956.